

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Sayı/Issue:35 – Sayfa / Page: 35
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 05.06.2017 Kabul/Accepted:18.07.2017

**YAZMA EĞİTİMİNİN ÖNEMİ VE KARL LİNKE’NİN
“SERBEST TAHRİR” ADLI ESERİNDE SERBEST YAZMA
İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR***

**THE IMPORTANCE OF WRITING EDUCATION AND
STATEMENTS IN KARL LINKE’S WORK “FREE WRITING”**

Yrd. Doç. Dr. Raşit KOÇ
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
rasitkoc@yyu.edu.tr

Öz

Yazma öğretimi temel dört dil becerisi arasında en son ve en zor gelişen dil becerisidir. Dinlemeyle başlayan dil edinimi, konuşmayla devam eder. Çocuklar okul öncesi dönemde işitsel olarak gelişigüzel kültürlenme yoluyla konuşma becerisine sahip olurlar. Okul çağında kasıtlı kültürlenmeyle birlikte okuma ve yazma becerilerinin kazandırılır. Okuma öğretimi ve yazma öğretimi birbirini tamamlayan iki önemli dil becerisidir. İlkokul yıllarında temeli atılan bu beceriler kişiye hayatı boyunca kullanacağı okuma ve yazma alışkanlığının kazandırılması açısından da önemlidir.

Okul öncesi dönemde doğal yollarla kazanılan dinleme ve konuşma becerilerinin aksine, okuma ve yazma becerisi uzun uğraşlar sonucu kazanılan bir beceridir. İlkokul öğretmenlerine büyük bir görev yükleyen bu becerilerin kazandırılması tekrarlara ve alıştırmalara dayanan zaman ve emek isteyen bir iştir. Sırada oturma, kalemi düzgün tutma, harflerin başlangıç ve bitiş noktalarına dikkat ederek yazmayla başlayan yazı denemeleri ileri aşamalarda değişik konularda ve türlerde yazı yazmayı öğretmeyi hedeflemektedir.

*Bu bildiri, 11-14 Mayıs 2017 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen I. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Yazı çalışmalarında istenilen verimi ve başarıyı elde etmek çokça temrin (alıştırma) yapmaya dayanmaktadır. Bu amaçla da yazı eğitimini konu alan eserlerde okul kademlerine göre hangi yazı çalışmalarının nasıl yapılması gerektiğine dair açıklamaları ve örnekleri görmek mümkündür. Bu tür eserlerden birisi de Alman eğitimci Karl Linke'nin Rauf İnan tarafından tercüme edilen "Serbest Tahrir" adlı kitabıdır.

Bu çalışmanın amacı 1936 yılında dilimize çevrilen eserde yer alan ilkökul seviyesinde serbest yazma çalışmalarında kullanılması tavsiye edilen etkinlik örneklerini tanıtarak günümüzde yapılan yazma çalışmalarında sınıf öğretmenlerine ve Türkçe öğretmenlerine yardımcı olmaya çalışmaktır.

Anahtar kelimeler: Yazma eğitimi, alıştırma, serbest tahrir.

Abstract

Writing instruction is the final language skill among the basic four language skills and the most difficult one to develop. Acquisition of language that starts with listening continues with speech. Children achieve speaking skills through auditory random acculturation in the pre-school period. In the school age, reading and writing skills are achieved via intentional acculturation. Reading instruction and writing instruction are two important language skills complementing each other. These skills, which are found during primary school years, are also significant in acquiring the habit of reading and writing which would be used throughout the life of the person.

Unlike listening and speaking skills acquired through natural ways during the pre-school period, reading and writing skills require spending serious efforts. It is an activity that requires time and effort based on repetition and practice, which leaves a heavy burden on primary school teachers. The writing trials that start with sitting at the desk, holding the pen properly, and paying attention to starting and end points of the letters while writing aims to instruct writing on different topics and styles in the future.

Obtaining the desired efficiency and achievement in writing is based on a lot of practice. For this purpose, it is also possible to observe statements on and examples of how to make which writing studies at each school level in the works on writing education. One such work is the book "Free Writing" by German educator Karl Linke, translated into Turkish by Rauf İnan.

The objective of the present study is an attempt to help classroom and Turkish language teachers in current writing activities by introducing examples of activities that were recommended to be used in free writing at elementary school level that are found in the abovementioned work translated into Turkish in 1936.

Keywords: Writing education, exercise, free writing.

Giriş

Yazı insanoğlunun en önemli icatlarından biridir. Yazının icadıyla birlikte medeniyet gelişmeye başlar. Tarih öncesi zamanlarda çeşitli resimler ve sembollerle anlatılan duygu ve düşünceler yazıya aktarılmaya başlanınca insanoğlu kendi birikimini geleceğe taşıma

imkânı bulmuş, bu birikimler sayesinde her kavim kendi sözlü kültürünü yazıyla yaşatmaya ve medeniyetini oluşturmaya başlamıştır.

Modern anlamda yazma temel dört dil becerisinden biridir. Dinlemeyle başlayan dil edinimi konuşmayla devam eder, okuma ve yazmayla tamamlanır. Temel dil becerilerinin en son gelişeni yazma becerisidir. Okumayla birlikte gelişen yazma becerisi yazdıkça gelişen, üst düzey bir beceridir. Bu becerinin kazandırılma süreci ilk okuma yazma eğitimiyle başlar ve hayat boyu devam eder. Diğer dil becerilerinden farklı olarak yazma becerisi sürekli çalışmayı, alıştırmalar ve tekrarlar yapmayı gerektirir. Bu nedenledir ki ilkökul yıllarından itibaren okuma çalışmalarının yanında yazmaya da yer verilmeli, öğrencilerin okudukları bir cümleyi yazabilmeleri istenmelidir.

Akyol'a (2010: 107) göre yazma, yirmi birinci yüzyıla girerken de hem kişisel hem de toplumsal açıdan önemini korumaktadır. Diğer okuma alanlarında olduğu gibi yazma alanında da öğretim sürecini iki aşamada düşünmek gerekir: kazanım ve geliştirme. Kazanım aşaması temel bilgilerin öğrenilmesi ve becerilerin kullanılabilir düzeyde elde edilmesiyle ilgilidir. Yazma açısından düşünürsek, harflerin, hecelerinin, kelimelerin ve cümlelerin nasıl kullanılacağıın öğrenilmesi kazanım aşamasıyla ilgilidir. Diğer taraftan kazanılan becerilerin etkili bir yazılı anlatımda nasıl kullanılacağıın öğrenilmesi gelişim aşamasıyla ilgilidir.

Gelişim aşamasında öğrencilere yaptırılacak yazma çalışmaları sınıf seviyelerine göre belirlenmeli ve her sınıf seviyesinde yapılan çalışma bir sonraki aşamada yapılacak yazma çalışmalarına hem yön vermeli hem de temel oluşturmalıdır. Demirel (2002: 103) sınıf içi yazma uygulamalarını şu başlıklar altında gösterir:

1. Kontrollü Yazma

Bu çalışmayla, öğrencilerden verilen sözcükleri ve cümle yapılarını aynen ya da istenilen değişiklikleri yaparak yazmaları istenir. Bu çalışmalar ile ana dildeki sözcükleri ve yapıları doğru şekilleriyle yazma olanağı verilmektedir. Kontrollü yazmaya dönük sınıf içi alıştırmalar örnekleri:

- 1.1. Yer Değiştirme Alıştırmaları: Verilen cümledeki sözcüklerin değiştirilerek aynen yazılmasıyla yapılan alıştırmalardır.
- 1.2. Dönüştürme Alıştırmaları: Verilen bir yapının başka bir yapıya dönüştürülerek yazılmasıyla yapılan alıştırmalardır. Söz gelimi verilen bir metinde geçen tüm birinci tekil kişi zamirleri yerine, üçüncü tekil kişi zamiri

kullanarak ve gerekli değişiklikler yapılarak metnin tekrar yazılması istenebilir.

- 1.3. Örneęe Uygun Bir Kompozisyon Yazma: Öğrenciye örnek bir metin verilir. Buna benzer bir kompozisyon ya da diyalogu anahtar sözcükleri kullanarak yazmaları istenir.
- 1.4. Yeniden Sıraya Koyma: Düzensiz olarak verilen sözcüklerden düzgün cümle yapma ya da düzensiz verilen cümlelerden düzgün bir paragraf oluşturma gibi çalışmalara yer verilir.
- 1.5. Sorulara Cevap Vererek Paragraf Yazma: Verilen sorulara bir bütünlük içinde cevap vererek bir paragraf yazılabilir.
 - › Çiçekler olmazsa arılar ne yapar?
 - › Bir arı, kovanına dönmeden bir çiçekten öbürüne gider mi?
 - › Arılar neden oğul verir?
 - › Bir kovanda kaç çeşit arı vardır?
 - › Arı beyinin görevleri nelerdir?
 - › Erkek arılar ne iş yaparlar?

Ayrıca öğrenciler bu sorular üzerinde bilgi toplayabilirler. Derste ele alınır, tartışılır ve kompozisyon yazılır. Burada cümleleri kümelendirme ve düzenlemede özellikle şu soruları sorarız: Önce hangi cümle söylenmelidir? Sonra hangi cümleler gelmelidir? Hangisi iyi bir sonuç cümlesi olur?

Cümleleri yazarken, düzenlenip kümelendirilirken cümlelerin özelliğine göre (?) ve (.) işaretlerinden birini kullanması, cümlelerin ilk sözcüğünün ve başlıkların büyük harfle başlaması vb. bilgiler verilebilir.

- 1.6. Tamamlama Alıştırmaları: Yarım bırakılmış bir cümle ya da diyalogda boş bırakılmış sözcük ya da cümlelerin tamamlanması istenir, ya da iki cümle birleşik cümle olarak yazdırılır. Basılı kâğıtlar doldurulabilir. Havale, bildiri, kitaplıktan kitap isteme fişi vb. Öğrencilerin bilgiyi tam ve doğru yazma, el yazısız ya da kitap harfleriyle yazma, büyük harf, tarih vb. doğru kullanma gibi.

2. GÜDÜMLÜ YAZMA

Güdümlü yazma çalışmalarıyla öğrencilerden öğrendikleri sözcükleri ve cümle yapılarını kontrollü bir şekilde kullanmaları ve anlamlı bir paragraf oluşturmaları istenmektedir.

- 2.1. Dikte Yapma: Derlenen bir metnin aynen yazılmasıdır. Dikte yapılırken:
 - a. Metni önce normal hızda okunur; öğrenciler dinler.
 - b. Metin ikinci kez anlamlı sözcük gruplarıyla okunur ve öğrencilerin yazmaları istenir.
 - c. Metin son kez okunur ve öğrencilerden kontrol etmeleri istenir.
 - d. Kontrol ve düzeltme işlemleri öğrenciler arasında yapılacaksa doğru metin tahtaya yazılır ya da tepegözle yansıtılır.
- 2.2. Dikteli Kompozisyon: Öğrenciler bir metni tümüyle dinlerler, daha sonra öğrencilerden aynı metni yeniden yazmaları istenir.
- 2.3. Not Alma: Öğrenci bir metni dinlerken önemli hususları not eder. Bu çalışma yapılırken öğrencilere kısaltmalar konusunda da bilgiler verilmelidir. Not aldıktan sonra bu notların daha düzgün bir şekilde yazılması çalışmalarına da yer verilmelidir.
- 2.4. Öz Yazma: Bir metnin belirli sınırlarla özünü veren bir yazının yazılmasıdır. Daha çok lise öğrencilerine yaptırılmalıdır.
- 2.5. Ana Hatlarını Belirleme: Bir metindeki ana fikirlerin ve başlık cümlelerinin birbirleriyle ilişkilerini ve sıralarını vurgulayacak şekilde liste halinde özet bir yazının yazılmasıdır. Bu çalışma da daha çok lise öğrencilerine yaptırılmalıdır.
- 2.6. Özetleme: Okunan ya da dinlenen bir metnin anlamını kaybetmeden kısa ve öz olarak yazılmasıdır.

3. Serbest Yazma

Serbest yazma çalışmalarıyla öğrencilerden duygu ve düşüncelerin kendi üsluplarına göre yazım kurallarına dikkat ederek yazmaları istenir. Genellikle iki ya da daha çok konuda verilen başlıklardan biri seçilip bir kompozisyon yazılması istenir.

- 3.1. Kompozisyon Yazma: Kompozisyon yazmaya cümle düzeyinde başlayıp paragraf ve metin yazmaya doğru bir sıra izlenmesi uygun olur. Kompozisyon yazmada en önemli nokta belli bir mesajın verilmesidir. Diğer önemli nokta da giriş-gelişme ve sonuç bölümlerinin yer alması, noktalama işaretleri ve yazım kurallarına uygunluğudur.

Kompozisyon Yazarken;

- a. Betimleme/Tasvir etme- İnsan ve objelerin tasvirini yapma.
 - b. Hikâye etme/Öyküleme- Bir olayın yazılması.
 - c. Tartışma-Olayları neden –Sonuç ilişkileri içinde sunma.
 - d. Görüş bildirme-Verilen bir konuyla ilgili düşünce ve görüşleri yazma gibi hususlara dikkat etmelidir.
- 3.2. Mektup Yazma: Verilen bir plana uygun olarak kişisel mektuplar ve iş mektupları yazdırılır. Bu arada dilekçe, rapor, telgraf, teleks ve başvuru gibi günlük hayatta yapılması gerekli yazma alışkanlıklarına yer verilebilir.
- 3.3. Duyuru, Haber ve Tutanaklar: Karşımızdaki kişiye haber vermek için yazılır. Örneğin sınıfta yapılacak müsamerenin, toplantının, konuşmanın sınıfa yazılı olarak duyurulması gibi. ‘Duyuru tahtası’ hazırlanabilir. Haberler asılabilir. Bir yandan okuma alışkanlığı kazandırır, bir yandan da güzel yazı örnekleri sergilenmiş olur. İlk örnekler öğretmen denetiminde hazırlanabilir.
- 3.4. Okunanlarla İlgili Yazılar: Okuduğumuz bir masal, hikâye, anı ya da şiirdeki bir durumu öğrencilerin yaşantılarına ve hayal güçlerine bağlayarak yaptıracağımız bir yazma çalışmasıdır.
- 3.5. Gözlenen ve Yaşanan Olaylarla İlgili Yazılar: Öğrenciler soyut konularda yazı yazamazlar “Vatan sevgisi” gibi. Konular mümkün olduğu kadar günlük yaşantıya dönük olmalıdır. Örnek: Bir sonbahar günü öğrencilerle çevremizdeki değişiklikleri konuşuyoruz. Bunun sonucu olarak bir şiir yazdırabiliriz.
- 3.6. Resimlere Bakarak Yazma: Resimleri kendi mizaç, gözlem ve yaşantılarına göre yorumlama, resmi ayrıntıları ile betimleme (tasvir edebilme) alışkanlıkları kazandırır. İkinci sınıftan itibaren başlanmalıdır. Resimler öğrencilerin görebileceği yere asılmalı ve resim üzerinde tartışılmalıdır.
- 3.7. Rüyaları Yazma: Üçüncü sınıftan itibaren yer verilir. Öğrencilere rüyalarını yazdırırken doğal olanaklar hazırlamalıyız. Rüyalarla ilgili kayıtlar tutturabiliriz. Rüya yazma ile hikâye masallar arasındaki ilişkiyi öğrencilere sezdirmeliyiz.

Özcan Demirel okullarda yapılacak yazı çalışmalarıyla ilgili sıraladığımız bu örnekleri verirken bizim inceleyeceğimiz Karl

Linke'nin "Serbest Tahrir" başlığıyla Rauf İnan tarafından 1936 yılında dilimize çevrilmiş olan eserin çalışmamızda kullandığımız 1949 yılına ait ikinci baskısında serbest yazmayla ilgili etkinlikler; İlk Basamak "1. ve 2. sınıflarda" ve Orta Basamak "3, 4, 5. sınıflarda" yapılacak olan etkinlikler olmak üzere iki ayrı bölümde gösterilmiştir.

İlk Basamak Yazma Çalışmaları

Bu basamakta yapılan yazma çalışmalarının daha çok birlikte yapılan yazma çalışmaları olduğu söylenen eserde birinci ve ikinci sınıflarda yapılacak olan yazma çalışmalarının başında bizzat yaşama tahrirlerinin (yazıları) gediği belirtilir. Bu yazılar daha önce bahsettiğimiz rüyaların yazılması, masal veya hikâye yazma çalışmalarının sınıfça uygulanmasıdır.

İncelediğimiz eserde serbest yazma şöyle tarif edilmektedir: Her serbest ve canlı uygulanmış bir ders saatinde defa olur ki, masal, bir konuşma hatta bir tek kelime çocuklarda bir sürü hatıraları davet eder. Çocuklardan birçoğu anlatacak birçok şeyler bilirler ve bu bildikleri şeylere akış vermek isterler. (Serbest Tahrir) işte bu bizzat yaşanmış, işitilmiş, görülmüş şeyleri anlatmak isteğine dayanır. Başlangıçta bu anlatma, hem birkaç cümleden, hatta bir cümleden ibaret olur (İnan, 1949: 23).

Eserin ilk bölümündeki açıklamada görüldüğü gibi ilkökul birinci, ikinci sınıf öğrencileri daha çok serbest yazma çalışmaları yapabilirler. Bu dönemde çocuklar düşüncelerini yazılı ve sözlü olarak ifade etmede henüz planlı düşünecek durumda olmadıkları için akıllarına geleni söylerler ve yazarlar.

Eserde çocukların şu şekilde cümleler kurabileceği söyleniyor: **[Dün Şehzade başına gitmiştik. Orada o kadar çok insan vardı ki, hiç yürüyemiyorduk.**

Dün Pazar yerinde bir arabacı atını dövdü bir adam da arabacıya kızdı, bağırıldı.]

Yazar bu durumda öğretmenlerin öğrencilere bazı sorular sorarak öğrencilerin bir olayı anlatırken ayrıntılarını da beraber anlatmaya alıştırmaları gerektiğini söyler. Böylelikle yazımın öğretmenin katkısı ile sınıf önünde son şeklini alacağını belirtmektedir. Bu izah yazma öğretimindeki tashih (düzeltme) ve yayınlama aşaması gibi düşünülebilir.

Çocuklara yazma alışkanlığı kazandırmak için her fırsatta sözlü ifadelerinin yazdırılması ve bunların saklanması için salık verilmesi " *Güzel anlatmalar bilhassa yazılmalıdır. [Yazalım da bu yanımızda kalsın; evde annemize okuruz. İnsan büyüyünce bunları unuttur. O zaman bunları bir daha okuyabilir.] Çocuklar büyük bir sevinçle*

kaydetmeye koyulurlar hele bilhassa kendilerine, bir de süs olarak küçük resim yapmalarına müsaade edilirse.” (s:23). Cümleleriyle tavsiye edilmektedir.

Eserde ilk basamak için yer verilen serbest yazma çalışmaları şunlardır:

1. Masallara, Hikâyelere Bağlanarak Yapılan Tahrir: Bu çalışmada yarım bırakılan bir masalın veya hikâyenin tamamlanması istenmektedir.

(Küçük Ali kapının önünde oturmuştu. Kedi ile oynuyordu hemen bir tavşan yanından sıçraya sıçraya tahta köprüünün üstüne aştı. Ali hemen kediyi, bıraktı, başladı tavşanın arkası sıra koşmaya, tahta köprü çöktü, Ali derenin içine düştü: oradan bağıryordu. İmdat! İmdat!) Şeklinde bir masalın yarım bırakılıp tamamlanmasını istemenin öğrenciler için yeni bir yazma alanı açacağını ve böylece öğrencilerin hem yazma becerilerinin hem de imlâ işaretlerini kullanma becerilerinin gelişeceği belirtilmektedir.

Burada imlâ öğretiminde kasıt noktalama işaretlerinin kullanıldığı yerlerdir. Zira yazar Ali'nin “İmdat!” diye bağırmasının “!” işaretinin kullanıldığı yeri öğreteceğini söyler. Başka bir örnek ise “Kırmızı Başlıklı Kız” masalı üzerinden verilmektedir.

2. Resimlere Bağlanarak Yapılan Tahrir: Türkçe derslerinde değişik amaçlarla kullanılan resim gösterme tekniğinin serbest yazma çalışmasında kullanılması “Resimler de iyi teşvik edicilerdir ve birçok hatıraları uyandırır. Çocukları evvela resmi seyre bırakmalı ve ancak sonra hiç sezdirmeden onların dikkatlerini önemli sayılan şeylere çekmelidir. (s:37)” şeklinde ifade edilmektedir.

Resme bakarak yazma çalışmasında çocuklara belli kısa cümleleri tekrar ettirmenin dil eğitimini meyvesiz, sonuçsuz bırakacağını söyleyen yazar, çocukların resim hakkında konuşurken gerektiğini, herkes resim hakkındaki düşüncesini söyledikten sonra öğretmenin resme dair bazı sorular sorarak yazma konusunu şekillendirmesinin yerinde olacağını belirtmektedir.

Orta Basamak

Orta basamak 3, 4 ve 5. sınıfları kapsamaktadır. Bu seviyede sınıfça oluşturulan birlikte tahrirden tek başına tahrire geçiş yapılmaktadır. Fakat özel durumlarda özellikle hayalleri ve ilhamları zayıf çocuklar sınıfta varsa birlikte yazmanın tamamen bırakılmayabileceğini söyleyen yazar, bu sınıf seviyesindeki birlikte yazmanın ilk basamaktaki gibi uygulanmayacağını yazmanın bir yerine

kadar sınıfça yazıldıktan sonra öğrencilerin kendi başlarına yazılarını bitirmelerinin sağlanması gerektiğini belirtir.

Bu durum eserde şöyle anlatılır: “Çocuklar serbest yazmanın önünde şaşkın buldukları müddetçe birlikte yazmalar başlamalı. Böyle birlikte yazma esnasında çocukta nasıl yavaş yavaş hâtıraların geldiği ve sonuç için her birinin nasıl başka başka şeyler söylediği fark edilir. Sonucu her çocuğun kendi kendine tamamlamasına bırakılmalı.” (s: 49).

Böylece yavaş yavaş tek başına yazmaya alışan öğrencilerin zamanla sadece birkaç cümlelerinin benzerliği dışında farklı cümlelerle yazılarını tamamlamaya alışacakları söylenmektedir. Birlikte yazmadan tek başına yazmaya geçişte dikkat edilmesi gereken nokta şöyle ifade edilir: Birlikte yazmadan tek başına yazmaya doğru gelişmenin, öyle tam mantıkî, eksiksiz ve bütün çocuklarda aynı olmasına lüzum yoktur. Bazen bir sınıf tek başına yazmaya sıçramalarla varır. Burada öğretmenin incelemesi ve yazılacak olayı, yazının akışını sınıfın yeteneğine uydurması lâzımdır (s:49).

Bu seviyede yapılacak yazma çalışmaları şu şekilde sıralanmıştır:

1. Yaşanılmış Olayların Tahriri:

Yaşanılan olayların yazılması serbest yazma çalışmalarında sıklıkla başvurulan bir yazma türüdür. Sebebi ise çocuklar başlarından geçen ya da şahit oldukları olayları rahatlıkla ifade edebilirler. Bu nedenle konuşma eğitiminde olduğu gibi yazma eğitiminde de çocukların yaşadıklarını yazılı olarak anlatmaları istenmelidir. Böylece çocuklar birbirilerinin etkisinde kalmadan kendilerine ait ifadeleriyle yaşadıklarını anlatacaklardır.

İncelediğimiz kitapta çocukların yazma derslerinde yazdıkları yaşadıkları olaylara ait yazı örneklerine yer verilmiştir. Bu yazıların başlıkları “Güneş tutulması, Çalınmış armutlar, Piyango çekenler, Pencereden gördüğüm, Dün penceremizden neler gördüm, Avludaki beyaz cin, Bizim kedinin süte hücumu” şeklindedir. Adı geçen yazılarda çocuklar yaşadıkları olayları kendi ifadeleriyle yazarak serbest yazı örnekleri vermişlerdir. Bu yazılarda çocukların duygu, düşünce ve heyecanlarının, hayal güçlerinin yansımaları görülmektedir.

2. Hatıraların Tahriri:

Bu bölümde yaşanılmış olayların yazılmasından farklı olarak üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra yaşanmış olayların hatırdaki kaldığı şekliyle hatıraların yazılması arasındaki fark; yaşanılmış olaylar, olay daha çocukta canlı iken yazılması, hatıraların

yazılmasının ise zamanca geri kalmış olayların bellekte saklı olduğu şekliyle yazılması olarak belirtilmiştir (s.68). Hatıraların yazımında çocukların tam yaşanmış olayların yazımındaki kadar olmasa da zihinlerinde kaldığı kadarıyla olayları yazabilecekleri belirtilmektedir. Kitapta verilen hatıra örneklerine baktığımızda çocukların daha kısa yazılar yazdıklarını görmekteyiz. Ayrıca hatıraların yazılmasında çok defa konuşmalar (diyaloglar) kaybolmakta ve olayların hafızada değiştiği görülmektedir. Kitapta yer alan hatıralar, “Az kalsın bir kaza olacaktı, Okula ilk girişim, Daha ben küçükken, Kolumun çıkması” bunlardan bir tanesini örnek olarak aşağıya alıyoruz:

Az daha bir kaza olacaktı: Biz Mahmudiyede iken bir araba gelmişti. Kardeşim daha bir oğlanla beraber lokantaya gitmişlerdi. Ben sokakta yalnız kalmıştım ve atı okşuyordum. At bir çifte attı, çiftesi karnıma öyle bir geldi ki, yere düştüm. Zorla ayağa kalktım. Eve gittim. Anneme bir şey söylemedim. Annem onu bugün de daha bilmiyor (s. 71).

3. Okuma Parçalarına ve Resimlere Bağlanarak Tahrir:

Derslerde kullanılan okuma parçaları ve çeşitli resimler serbest yazma çalışmalarında kullanılabilir malzemeler/ konular olarak önemli bir işleve sahiptirler. İncelediğimiz eserde bunların serbest yazma çalışmalarına nasıl konu olabileceği anlatılmaktadır. Bazen okuma parçalarında geçen bir cümlenin, bir masaldaki ya da bir diyalogdaki konuşmanın yazma çalışmalarında kullanılabilirliği belirtilmektedir.

Resimlere ya da levhalara bağlanarak yazma çalışmasının ise öğretmenin sınıfa getireceği bir tablonun öğrencilerde uyandırdığı duyguların yazdırılması şeklinde uygulanması istenmektedir. Bu tablolar hayvan resimleri, manzara resimleri, değişik ortamlarda veya işlerde insanların yer aldığı tablolar olabilir. Resimlere bağlanarak yazma esnasında öğrencilerin düşünce tiplerinin ortaya çıkacağı belirtilmektedir ve öğrenciler resimlerde gördüklerini yazmada takındıkları tavırlara göre: *Böyle bir levha karşısında çocukların görüştipleri açıkça belirir. Bazı çocuklar sadece tasvir ederler: (tasvirci tip), diğer kısmı levhadaki tek tek görünenler arasında bir bağlılık kurar ve böylece tarif eder (gözlemci tip), diğerbirtakım resimdekilerkendi duyguları tarafından görür: (duygucu tip), diğer bir kısmı resimdekileri öğrendikleriyle bağlantıya sokarlar. Bir kısmı levhadaki tek tek görünenler arasında birbağlılık kurar(âlim tip, ilimci tip), bir beşinci tip resmi imgelemenin yardımıyla canlandırır imgelemcitiip*’ler olarak sınıflanmaktadır (s.91).

4. İnsanların ve İnsan Tiplerinin Tasviri:

İkinci basamakta yapılacak serbest yazma çalışmalarından birisi de insanların tasviridir. Bu tür yazma çalışmaları soyut değil somut oldukları için öğrencilerin gözlem ve inceleme becerilerinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. İncelediğimiz kitapta “*Ahmak, Tıraşçı, Doğruluk, Azim, Tutumlu ve İsrâfçı, Tembel*” başlıklı yazılar insan tasvirlerine örnek olarak verilmektedir.

5. Uydurulmuş Manzumeler ve Masallar (İmgelem Tahrirleri):

Karl Linke'den Rauf İnan tarafından tercüme edilen kitapta yer alan serbest yazma türlerinden birisi de uydurulmuş manzumeler ve masallar (imgelem tahrirleri) başlıındadır. Bu türde çocukların hayallerinde canlandırdıklarını yazıya aktarmaları istenmektedir. Çocuklar seve seve masal dinledikleri gibi kendileri de her zaman masal anlatmaya hazırdırlar ve gerektiğinde masal da düzerler. Yazar, okullarda bu türde yazı çalışmalarına yer verilmemiş olmasını “*Çok yazık ki eski okullarda çocukların imgelemesine karşı üvey anne zalimliği gösterilmiştir.* (s. 97)” cümlesiyle eleştirmektedir. Bu yazma şeklinin uygulanış biçimi şöyle anlatılır: *Çocukların imgelemine harekete geçirmek için en basit ve tabii yol şudur: Onlara bir masal anlatmaya başlarım; yani çocukları kendi uydurduğum bir sahnenin ortasına korum ve sonra da masalın devamını onlara bırakırım* (s. 98).

Bu türde yapılmış serbest yazma çalışmalarına “*Bir parça ekmeğin bana anlattıkları, Cevizin başından geçenler, Bir kar tanesinin hayat tarihi, Atılmış kibrit, Nankörlük, Sevimli çocuk*” metinleri örnek olarak verilmiştir.

6. Uzun Hikâyeler:

Eserde yer alan serbest yazma çalışmalarından biri de uzun hikâyelerin yazdırılmasıdır. Yazar, uzun hikâyeye yazdırmanın çocukların yazma çalışmalarından sıkılmaya başladıkları zamanlarda yaptırılacak çalışmalardan olduğunu “*Tahrir istihsalinin durduğu zamanlarda en çok çalışma heves ve arzusuyla kabul edilen böyle bir teklif uzun bir hikâyeye bulmak ve onu bölümlere ayırarak yazdırmak olurdu.*”Cümleleriyle ifade ederek bu türde yazma çalışmasına ilk örneği “Doğum günü” adlı hikâyeye denemesiyle HeinrichSharrelmann’ın verdiğini belirtmektedir (s.112).

Uzun hikâyeye yazma çalışmasında öğretmen öğrencilerle birlikte bir konu belirleyerek bu konuyu bölümlere ayırır. Konu belirlemede ve bölümlere ayırmada hep öğrencilerin düşüncelerini ve tekliflerini

ön planda tutmaya gayret ederek hikâyeyi ve bölümlerini öğrencilere kurgulatmanın yollarını arar. Konusu ve bölümleri belirlenen hikâye öğrenciler tarafından aşama aşama yazılmaya başlanır. Bir bölüm bitince diğer bölümün yazılmasına geçilerek hikâye tamamlanır.

7. Rüyalar:

Serbest yazma çalışmalarından biri de rüyaların yazılmasıdır. İncelediğimiz eserde rüyaların yazdırılmasının önemi “*Rüyaların serbest yazma çalışmalarına konu olması rüyalar çocuklara imgeyi gerçek şeklinde aksettirdiği için gerçek bir yaşama gibi olur ve konuşma halinde ortaya çıkmak için ifadeye hücum eder.*” (s. 128). Cümleleriyle ifade edilmektedir.

Rüyaların yazdırılmasıyla çocuğun ruh dünyası ve gerçek yaşantısı arasında bağlantı kurulması sağlanabileceği gibi rüyaları yazma, çocukların korkularını, arzu ve temennilerini yansıtması açısından da önemlidir.

Kitapta fakir bir ailenin çocuğunun gördüğü şu rüya örnek olarak verilmektedir: “*Rüyamda gördüm, çok param vardı. Kendime bir ev satın aldım, üzerine bir levha astım: Kiralık daire: oda, mutfak, küçük oda ayda 60 kron. Anneme de bir mektup yazdım: istiyorsan benim evime bir bak hoşuna gidecek odayı kendine seçip al. Bana sen aylık vermeyeceksin. Çünkü benim şimdi büyük bir konağım var, param da çok.*” (s. 129).

Örnek verilen rüyada gerçekte fakir olan ve kirada oturan bir ailenin çocuğu rüyasında çok parası ve geniş bir evi olduğunu görmekte ve bunu annesine mektupla bildirmektedir. Bu anlatım bize çocuğun hayal dünyası özlemleri ve sahip olmak istedikleri hakkında bilgi vermektedir.

8. Mektuplar:

Kitapta orta basamakta yer alan serbest yazma türlerinden birisi de mektuptur. Öğrencilere değişik amaçlarla mektup yazdırmak yazılı anlatım ve yazı yazma becerilerini geliştirecek uygulamalardandır. Bu çalışma yaptırılırken mektup yazmada dikkat edilmesi gereken kurallar, nezaket ifadeleri, kâğıt düzeni gibi hususlar da öğrencilere öğretilmektedir.

İncelediğimiz eserde yazar, öğrencilerine yakın zaman önce aralarından ayrılarak başka bir yere taşınmış arkadaşlarına mektup yazdığını, çocukların gayet samimi ve dokunaklı mektuplar yazdıklarını, yazılan mektupların sınıfta okunduğunu ve otuz tane mektubun içinden en beğenileninin aralarından ayrılan arkadaşlarına gönderildiğini söylüyor. Bu uygulama, okullarımızda öğrencilere

yaptırılacak mektup yazdırma çalışmalarında aynı yolun tutulmasının faydalı olacağını göstermektedir.

9. Tanımlama (tasvir) ve Karşılaştırma:

Çalışmamıza konu olan eserde serbest yazma türlerinden bir başkası datasvir ve karşılaştırma yazılarıdır. Eserde, ilkokul 3., 4., 5. sınıf seviyesindeki çocukların gözlem becerilerinin geliştiği, etraflarındaki varlıkları, cisimleri; renk, görünüş, iç ve dış özellikleri bakımından inceleyecek ve özelliklerini belirtebilecek seviyede oldukları hatırlatılarak tasvir ve tanımlama yazılarının da yaptırılmasının uygun olacağı ifade edilmektedir. Kitapta tasvir ve tanımlama amacıyla yaptırılmış çalışmalara “*Sınıfımızdaki takma takvim, Topaç, Yazı kalemi sapı, Sinek, Sıçan, Kardelen*” yazıları örnek olarak verilmiştir.

Sonuç

Yazma becerisini geliştirmek için hemen her konuda ve türde yazı yazdırmak gerekir. Yazma üst düzey bir dil becerisi olduğu için diğer dil becerilerinden daha fazla çalışma ve tekrar gerektirmektedir. Konuşma ve dinleme becerilerinin aksine okuma ve yazma becerileri zamanla ve çok tekrar yapmayla gelişir. İlkokul çağında başlayan okuma ve yazma etkinlikleri ilk yıllardan itibaren tedrici bir şekilde yaptırılan çalışmaların sonunda kalıcılığa dönüşmektedir.

Yazma çalışmalarıyla beraber dilin kullanımı, kuralları, imlâ ve noktalama da öğretilir. Bu nedenle yazı çalışmalarında tashih (düzeltme) çok önemlidir. Yazı çalışmalarının son aşaması olan düzeltme ve yayınlama üzerinde titizlikle durulması gereken aşamalarıdır. Yapılan yazım yanlışlıkları, bağlam hataları, noktalama yanlışları düzeltilerek yazıya son şekli verildikten sonra yayınlama/paylaşma aşamasına geçilmelidir.

Yazı çalışmaları sonunda öğrencilerin yazdıkları sınıfta, okulda veya aile ortamında paylaşılmalı, yayınlanmalıdır. Böylece öğrencilerin teşvik edilmesi ve cesaretlendirilerek yazmaya özendirilmesi sağlanmış olur.

Çalışmamıza konu ettiğimiz Karl Linke'nin “Serbest Tahrir” adlı eseri de ilkokul yıllarında öğrencilere yaptırılacak serbest yazma çalışmaları üzerinde durmaktadır. İlkokul çağında yapılacak yazı çalışmalarını ilk basamak ve orta basamak olarak ikiye ayıran eserde ilk basamakta daha ziyade sınıf ortamında birlikte yapılacak yazma çalışmalarına yer verilmiştir.

İlk basamakta yapılacak yazı çalışmaları *Masallara, Hikâyelere Bağlanarak Yapılan Tahrir ve Resimlere Bağlanarak Yapılan Tahrir*

olmak üzere ikiye ayrılırken orta basamakta yapılması tavsiye edilen yazma alışmaları *Yaşanılmış Olayların Tahriri*, *Hatıraların Tahriri*, *Okuma Parçalarına ve Resimlere Bağlanarak Tahrir*, *İnsanların ve İnsan Tiplerinin Tasviri*, *Uydurulmuş Manzumeler ve Masallar (İmgelem Tahrirleri)*, *Uzun Hikâyeler*, *Rüyalar*, *Mektuplar*, *Tanımlama (tasvir)* ve *Karşılaştırma* alışmaları olmak üzere dokuza ayrılmaktadır.

Yazma eğitimi alanındaki ilk eserlerden olan Karl Linke'nin "Serbest Tahrir" adlı eserinde yer alan çalışma örnekleri kendisinden sonra yazılan eserlere de kaynaklık etmiştir. Bu açıdan incelediğimiz eserde bahsedilen etkinliklerin ya aynen ya da bazı değişikliklerle yazma çalışmalarında kullanılması günümüzde Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine yazma becerisi kazandırmalarına olumlu katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

Akyol, H. (2010). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Demirel, Ö. (2002). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.

Linke, K. (1949). *Serbest Tahrir*. (İkinci baskı). (R. İnan, ev.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.